

Amit megtehetünk

Interjú Timár Katalinnal és Czene Mártával *A legtöbb* – az FKSE hagyományörző éves kiállításáról

A legtöbb – az FKSE hagyományörző éves kiállítása címmel nyílt meg a Fiala Képzőművészek Stúdiója Egyesület (FKSE) éves kiállítása a Gólyában, miközben maguk a művek a város különféle művészeten kívüli helyszínein, üzletekben, kávézókban tekinthetők meg. A meghívó több figyelemre méltó momentumot tartalmaz, így a kurátor helyett felelős szervezővel találkozunk, a munkafolyamat pedig a szervezet lehetséges működési modelljeként fogalmazódott meg: „a mai magyar

1 *A legtöbb – az FKSE hagyományörző éves kiállítása*. Budapest, 2014. október 1–19. <http://studio.c3.hu/alegtobb/>

A legtöbb – az FKSE hagyományörző éves kiállítása, 2014, Budapest | MOLNÁR JUDIT LILLA (Ráció Kiadó)
© Fotó: Dokumentációs Csoport

kultúrpolitikai és finanszírozási helyzetben szükség van alternatív modellek, struktúrák létrehozására. A kiállítás egy új struktúrát szeretne felépíteni a tagok aktív részvételével és folyamatos munkájával.”

Az FKSE rendszerváltás utáni történetében a kiállítási gyakorlat változása nemegyszer az egyesület önmeghatározásának és pozíciójának elmozdulását jelezte.² Amíg korábban több éves kiállítás is a művészeti intézményrendszer működésének kérdéseit feszegette, a mostani az önszerveződés és a nem-hierarchikus döntési mechanizmusok kidolgozásának volt a terepe. Kérdés, hogy a megélénkült aktivitás és a tagok felelősségvállalása milyen módon és mértékben csatornázódik be az egyesület működési gyakorlatába. A szándék viszont kétségtelen, amit a címválasztás is jelez. A megidézett kiállítás az Ernst Múzeumban 1996-ban megrendezett *A legkevesebb*,³ mely esetében a függetlenséget egy újfajta kiállítási logika követte. A szervezet 1990-ben vált le a Művészeti Alapról, és egyesületi formában működött tovább. 1994-ig még éves költségvetést kapott az Alaptól, majd

2 Zombori Mónika előadása az FKSE éves kiállításairól, Stúdió Galéria, 2014. május 15.

3 *A legkevesebb*. Ernst Múzeum, Budapest, 1996. február 21 – március 17. kurátorok: Babarczy Eszter, Bencsik Barnabás, Beöthy Balázs

az ennek megszűnése után előállt finánciális bizonytalanságban kellett megoldani a szakmai programok fenntarthatóságát és a szervezet napi működtetését. A kiállítási gyakorlatban ezzel párhuzamosan tűntek fel a korábbinál rugalmasabb és nyitottabb formák, miközben a tagság egészét bemutató éves kiállítások egészen 1995-ig változatlanok maradtak. Addigra viszont már a 80-as években progresszívnek számító zsűri mentes seregszemlék a saját lábára álló szervezet számára csakúgy anakronisztikussá váltak, mint az átrendeződő, új szerepkörökkel tagolódnó művészeti szcéná kontextusában.⁴ 1995-ben a vezetőség⁵ felkérte Babarczy Esztert, Bencsik Barnabás galériavezetőt és Beöthy Balázs elnököt az éves kiállítás kuratori feladatainak ellátására.⁶ A tagok szempontjainak figyelembevételét tükrözi a felkérés azon kritériuma, hogy a koncepció kidolgozását a tagság körében végzett kutatás alapozza meg, és a részvétel nyílt pályázat útján történjen.⁷ Ekkor a kuratori kiállítás a szervezet önállóságát, szakmai szempontok érvényesítését jelentette. Az FKSE-n belül a 2000-es évek közepén – a súlyosbodó gazdasági és önmeghatározási problémákkal a háttérben – jelentkezett a tagság közösségként való megjelenítésének az igénye, ezt jelzik a művész-kurátorok előlépésével megrendezett kiállítások. A szervezők és közreműködők közösségi eseményként definiálták a *Portfólió összes* (kurátor: Keserue Zsolt, Vass Miklós, 2006), a *Jegyzet és vázlat* (kurátor: Vécsei Júlia, 2006), a *Kamikáze művészet stratégiai éves kiállítást és eseménysorozatot*⁸ (kurátor: Kerekes Gábor, 2007), vagy 2008 nyarán az *50 napos kiállítást*. A *Minden nap tizenhat órát gondolkodtam* (kurátor: Várnagy Tibor) 2009-es éves kiállítás koncepciója és maguk a művek levelezés, blogolás és kommentelés eredményeként alakultak ki. Tanulságos, hogy ekkor a közösségi reprezentáció nem tudott megvalósulni, mivel a felhívás társadalomkritikai szemlélettel dolgozó művek létrehozására szólt, ami a résztvevők körét jelentősen korlátozta. Ezen előzmények után az FKSE 2014-es éves kiállításának középpontjába az önszerveződés és a kuratori munka demokratizálása került, nem függetlenül a civil szférát érintő változásoktól, a kultúrpolitikai folyamatoktól, valamint a 2013-ban megélelnkült mozgalmi szektortól. A megnyitó előtt TIMÁR KATALIN felelős szervezővel és CZENE MÁRTA képzőművésszel beszélgettünk.

⁴ Lépésről lépésre (Lovass Dóra, Esterházy Marcell és Orbán György interjúi az FKSE vezetőivel). In: *Diskurzusok*, Budapest, FKSE, 2009, 17.

⁵ Beöthy Balázs elnök, Deli Ágnes, Gerhes Gábor, Csontó Lajos, Eike, Eperjesi Ágnes, Koronczai Endre, L. Menyhért László, Menesi Attila, Vincze Ottó, Wechter Ákos. *Stúdió Évkönyv, 1994–95*, Budapest, FKSE, 1996, 12.

⁶ Uo. 53.

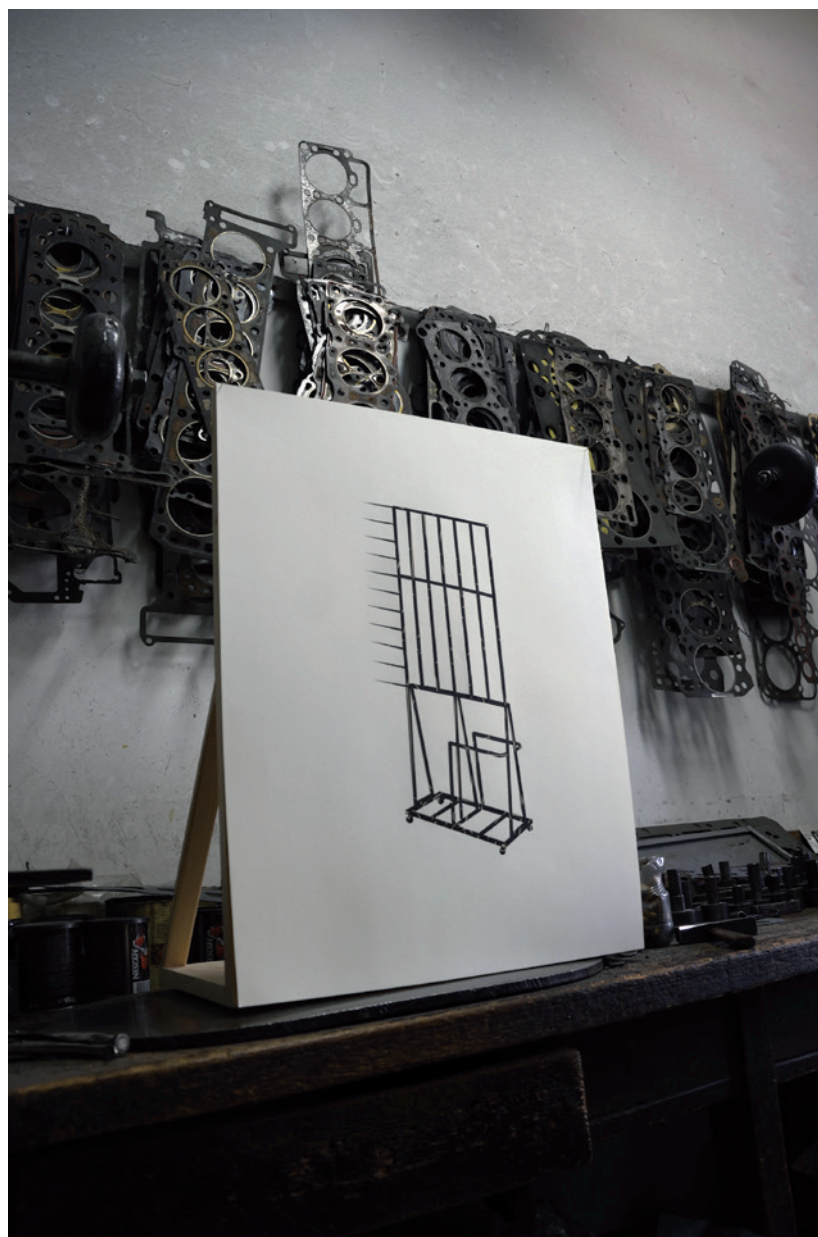
⁷ Magyar Gallup Intézet kérdőívés felmérése.

⁸ A program a Stúdió Galéria mellett a művészek által működtetett művészeti helyszínekre is kiterjedt.

A legtöbb – az FKSE hagyományörző éves kiállítása, 2014, Budapest | CZENE MÁRTA (Lumen Zöldség és Közösségi Szolgáltató) © Fotó: Dokumentációs Csoport

A legtöbb – az FKSE hagyományörző éves kiállítása, 2014, Budapest | MOLNÁR ZSOLT (Autótömítés) © Fotó: Dokumentációs Csoport

☛ **Timár Katalin:** 2013 októberében épp az *Isztambuli Biennálén* voltam, amikor jött egy e-mail a Stúdiótól a „2014-es éves kiállítás” tárgyval. Rögtön arra gondoltam, hogy pályázok, de később, amikor kinyitottam az e-mailt, vált világossá, hogy ez már egy felkérés. A *Biennále* egyik helyszínén, a görög iskolában kezdett foglalkoztatni a gondolat, hogy valami hasonlót kéne csinálni: *tehát egy használaton kívüli középületben lehetne a kiállítást megvalósítani.* Akkor még nem volt minden így bedőlve, de azért látszott, hogy nagy intézményi helyszínnel nem igazán számolhatunk. Akkor még nem tudtuk, hogy a pályázatainkat sem fogják támogatni, így nem lesznek anyagi forrásaink.

☛ **Csatlós Judit:** *Melyek voltak az első lépések?*

☛ **TK:** Nyilván adta magát a helyzet, hogy a vezetőséggel egyeztetsek, hiszen van egy olyan szerepük, hogy összefogják a tagságot. Amikor kikristályosodtak a részletek, akkor velük közvetlenül már nem dolgoztam. Az első megbeszéléseken döntöttünk amellet, hogy legyen egy felvezetés az olvasókörökkel. Próbáltam olyan szövegeket választani, amelyek tematizálták a mi szituációnkat. K. HORVÁTH ZSOLT Vajda Lajosról⁹ írt tanulmányát olvastuk a magyar művészet nemzetközi szerepe kapcsán. VIKTOR MISIANO szövegét,¹⁰ melyben a szocializmusban kialakult köröket egy olyan tőkének tekinti, ami ma továbbél a kollaborációban vagy kollaboratív projektekben. Itt olvastuk MARION VON OSTEN¹¹ szövegét is a kurátori szerep újraértelmezéséről, amiből jött az ötlet, hogy próbáljuk dinamizálni a kiállítás létrejöttét.

☛ **CsJ:** *Ezek szerint már az első találkozások alkalmával körvonalazódott, hogy a jelen közpolitikai, illetve művészetpolitikai helyzetre reflektál ez a metódus.*

☛ **TK:** A kitűzött cél nem a reflektálás volt, inkább a realitásokkal, az adott helyzettel vetettünk számot. A helyzet kikényszerítette, hogy állást foglaljunk, mint például az MMA-hoz való pályázás kérdésében. Nyilván az egyének pályázhatnak, az mindenkinek a maga döntése, viszont egy szervezet esetében ez egy állásfoglalás. Kérdés, hogy a tagság véleménye miként jelenik meg ezekben a döntésekben.

☛ **Czene Márta:** Igen, a konkrét helyzet kapcsán élesen vetődött fel a kérdés, hogy mennyiben dönthet a vezetőség egy teljes szervezet nevében. Sokszor abba az irányba mentek a beszélgetéseink, hogy milyen lehetne egy ideális

közösség működési modellje. Egy darabig úgy tűnt, mintha a kiállítás ezt akarná tematizálni a művek segítségével, később vált világossá, hogy a munka felépítése és működése tematizálja ezt. Ha nem működik a közösségi forma, mint itt az első szakaszban, az arra inspirál engem, hogy egyénileg, művészként próbáljam meg értelmezni a helyzetet. Tehát amikor beszélgetünk erről a helyzetről, először nekem egyéni megoldások jutottak eszembe, ami aztán a találkozók előrehaladtával fordult át egy másféle megközelítésbe.

☛ **CsJ:** *Az elején mindenki elsősorban a saját szempontjait tudja felmérni, ebből a perspektívából tud gondolkodni a felvetődő kérdésekről. Egy közösségnek a létrejötte hosszú folyamat. Az olvasókörök újraértékelése és más formák választása a folyamat szerves, tervezett szakasza volt vagy inkább válságkezelés?*

☛ **TK:** Nem volt válság, de azt be kellett látnom, hogy az olvasókörök nem voltak túl népszerűek. Sok visszajelzés jött a tagság részéről, mivel attól féltek, hogy a kurátori koncepció majd a politikai művészetet preferálja. Másrészt fölmerült az MMA-hoz pályázás, mint a művészek személyes dilemmája. Kiderült, hogy nagyon sok vélemény van jelen a Stúdió tagságán belül.

Azt mindenképpen szerettem volna, hogy a tagság mobilizálódjon. Én mint ultrasenior tag szintén jobban meg akartam érteni a Stúdió jelenét, mivel az elmúlt években alig volt kapcsolatom vele. Miután a vezetőség néhány tagjával értékeltük az olvasóköröket, két irányba léptünk tovább. Az egyik út a művészekkel folytatott személyes találkozó volt, amit dialógusnak neveztünk, mivel a cél nem a portfólió konzultáció volt. Azoknak a véleményeknek akartunk teret adni, amit esetleg nem mertek nyilvánosan megjeleníteni az érintettek. A másik út a vitaindító előadások szervezése volt, ahol olyan témákat próbáltam meg feldobni, amik kérdésként fogalmazódtak meg a tagság részéről. Csak ezt követően került sor a workshopokon végzett közös munkára.

☛ **CzM:** A tagság aktivizálása szempontjából egy kiemelkedően fontos beszélgetésre került sor a politikai művészetéről KOKESCH ÁDÁM isztambuli biennálés részvétele kapcsán. Érezhetően nagyon sok tag értékelte úgy, hogy a politikai témafelvetés miatt az éves kiállítás nem vonatkozik rájuk. Nyilván bennem is felmerült, hogy amit csinállok, nem igazán politikai művészet, és hogyan tud majd közöm lenni az egészhez.

☛ **TK:** Kokesch Ádámról se lehet mondani, hogy szó szoros értelmében politikai művészetet csinál, mégis belekényszerült egy politika által meghatározott helyzetbe. Isztambulban a Gezi parkban zajló események miatt elég forrongó volt mind a társadalmi, mind a művészeti színtér. Ez módosította a *Biennále* minden mozzanatát – többek között a köztérre tervezett projekteket nem valósították meg –, és a résztvevőket behelyezte egy politikai térbe. Tehát ez egy újabb fázis volt, amikor földobtuk bizonyos témákat, amiket megvitattunk.¹²

☛ **CsJ:** *Mi a tapasztalatotok, a kezdetben felmerült problémák és az inaktivitás leképezik a Stúdió működését?*

☛ **TK:** Inkább azt látom, hogy nem a Stúdió működését képezik le, hanem az egész ország vagy a társadalom működését. Nincs rutinunk arra – és ebbe én magam is belefutottam –, hogy milyen módon lehet közösen dolgozni. Hogy lehet vitára bocsátani az egyes kérdéseket? Mi van azokkal, akik nem tudnak azonosulni egy döntéssel? Egy ilyen helyzetben a Stúdió ketté fog bomlani? Vagy mi lesz?

Nagyon fontos, és én ennek örülök, hogy mégiscsak sikerült felvennünk egy másféle rutint, még ha csak egy kezdeményes formájában is. Erre építve lehet továbbfejleszteni és valóban kidolgozni ezeket a módszereket, megoldási módokat a szervezeten belül. Tulajdonképpen párhuzamosan kellene zajlania egy közösség-építésnek és szervezetfejlesztésnek.

☛ **CzM:** Azt gondolom, hogy ez párhuzamos folyamat azzal, mennyire érzi az ember magáénak azt, ami egy közösségben történik. Például amikor valaki nem bírja betartani a moderálási szabályokat, akkor az egy individualista viszonyulás egy bizalomhiányos közeget. Mintha nem hinnénk abban, hogyha én betartok minden szabályt, akkor a többiek is így fognak tenni, és végül mindenkinek tetszeni fog az eredmény. Magam is érzem, hogy az teszi az embert közönyössé, ha

¹² Zombori Mónika az FKSE éves kiállításairól, Nemes Márton a fiatal művészek kereskedelmi értelemben vett sikerességéről adott elő.

⁹ K. Horváth Zsolt: Szubkultúrák forrásvidékén. Népi kultúra, munkáskultúra és baloldali közösségiség Vajda Lajos életműve körül. *Fordulat*, 24: 4 (2009). 47–64.

¹⁰ Viktor Misiano: *Confidential Community*. Cooperatív. Kunstdialoge Ost-West, Stadthaus Ulm, 2000

¹¹ Marion von Osten: Hozzáállás kérdése: változó módszerek, átalakuló diskurzusok, formálódó közönség és kiállítás-rendezés. In: Kékesi Zoltán – Lázár Eszter – Varga Tünde – Szoboszlai János (szerk.): *A gyakorlatról a diskurzusra*. Kortárs művészet-elméleti szöveggyűjtemény. Magyar Képzőművészeti Egyesület Képzőművészet-elmélet Tanszék, Budapest, 2012

semmilyen ráhatása nincs egy folyamatra vagy eseményre. De amikor két órát töltöttünk azzal, hogy valamit végigbeszéljünk, akkor legalább nem marad senkiben rossz érzés.

✘ **TK:** Nagyon sokat beszéltünk arról – és ezt csak részben tudtuk megvalósítani –, hogy mit lehet tenni egy olyan szituációban, amikor az A verzió lényegesen több szavazatot kap, mint a B, de attól még a B-t is képviseljük. Pont az a demokrácia megvalósulása, amikor a kisebbség érdekeit is figyelembe vesszük. Kérdés, hogy egy döntési folyamatban vagy egy szervezet működésében ezt hogyan tudjuk érvényre juttatni.

☹ **CsJ:** Nem lehetett egyszerű a te szereped. A kurátor–művész viszony eleve magában foglalja az egyenlőtlenséget. Neked is van már egy elismert kuratori tevékenységed, és jelen esetben a generációs különbség nehezítette a helyzetet. Ez azt indukálja, hogy nagyobb súllyal esik a latba, ha csak egyszer is megszólalsz.

✘ **TK:** Igen. Nagyon nehéz ezt lebontani, és sajnos a rutink is efelé nyomják az embert. Az elején nagyon félttem attól, hogy ne az történjen, mint amikor az „anyuka megmondja, mi van, a gyerekek pedig megcsinálják”.

Amikor kialakult az „egy ember, egy helyszín” koncepció, az első workshopon teljesen intuitíve jött az ötlet, hogy önkéntes alapon szerveződjünk munkacsoportokba, és legyen egy kritikai csoport. Az ő feladatuk volt, hogy kritikát fogalmazzanak meg a koncepcióval kapcsolatban. Abban a csoportban például előny volt a hangadók jelenléte, mert lehetővé tette, hogy fölmerüljenek az ellenvélemények. Ha meg lehet fogalmazni a problémás pontokat, akkor tudunk róla beszélni, meg át tudjuk rágni...

✘ **CzM:** Az is jó volt ebben, hogy akik megfogalmaztak egy kritikát, azoknak végig kellett gondolniuk a kifogásaikat. Amint ezt a csoport figyelembe vette, rögtön látszott, hogy gyakran csak részletkérdések zavarták a többieket, és ezeket egyesével meg lehetett oldani. Tehát egy másik ötlettel, ami máskülönben nem merült volna fel.

☹ **CsJ:** Ezekben a szituációkban a konfliktushelyzeteket közösen kezeltétek? Vagy mint felelős szervező beléptél vagy mediáltál?

✘ **TK:** Amikor úgy éreztem, hogy nekem lenne a feladatom a mediálás, tudatosan próbáltam magam kivonni. Tudom, ez nem mindig sikerült, de próbáltam hátrahagyni, hogy én döntsek bizonyos dolgokról. De igazából a mediátor épp az, aki nem foglal állást, hanem megpróbálja a két felet a vélemények megfogalmazására és a konfliktus felfejtésére bírni, hogy közösen kezdjenek vele valamit. Egy alkalommal GUTTMAN BARBARA dobott be egy technikát, amit rendszeresen alkalmaztunk a későbbiekben. Amikor nagyon nem akart valamit, azt javasolta, hogy

A legtöbb – az FKSE hagyományőrző éves kiállítása, 2014, Budapest | SZIGETI GÁBOR CSONGOR (Parkoló bal oldali tűzfala, VII. kerület Nagy Diófa u. 15.) © Fotó: Dokumentációs Csoport

A legtöbb – az FKSE hagyományőrző éves kiállítása, 2014, Budapest | FARKAS ROLAND (épület homlokzatok) © Fotó: Dokumentációs Csoport

A legtöbb – az FKSE hagyományörző éves kiállítása, 2014, Budapest | MOLNÁR ÁGNES ÉVA (Cyclonomia) © Fotó: Dokumentációs Csoport

A legtöbb – az FKSE hagyományörző éves kiállítása, 2014, Budapest | KÚTVÖLGYI-SZABÓ ÁRON (Prezi székház) © Fotó: Dokumentációs Csoport

három ember érveljen ellene és győzze meg őt. Szóval ezeket a technikákat próbáltgattuk.

✘ **CzM:** Az is működött, amikor sok-sok időponton keresztül halasztottuk egy téma megvitatását. Ha valaki egyszer eljött és borzasztóan fontosnak tűnt neki valami, de adott esetben mégsem volt annyira lényeges számára, hogy eljőjön legközelebb, majd harmadszor is. Tehát a részvételi arányban és az aktivitásban lehetett érzékelni, ha az egyik csoportnak sokkal fontosabb volt egy ügy. Azaz fontos volt annyira, hogy többszöri jelenléttel vagy munkával fejezze ezt ki.

✘ **TK:** Ez igazolja, hogy aki hajlandó energiát és időt befektetni, az sokkal hatékonyabban tudja hosszú távon érvényre juttatni az érdekeit vagy a nézőpontját. Ami ugye azt jelzi, hogy ki mennyire involválódik egy kérdés vagy egy probléma esetén.

✘ **CsJ:** *Hogy lehet megvalósítani egy nagy projektet úgy, hogy semmi másra nem számíthattok csak magatokra? Persze a szervezeti háttér sok segítséget adott, de gazdaságilag, koncepcionálisan, szervezésileg minden a csoporton múlt. Mit jelentett az erőforrások feltérképezése?*

✘ **TK:** Egy pár dolgot bevitettem a workshopokba a NANE-ban (Nők a Nőkért Együtt az Erőszak Ellen Egyesület) szerzett tapasztalataimból, nyilván adaptáltam ezeket... Nekem nagyon fontos volt, hogy minden alkalommal legyen egy úgynevezett „bejelentkező kör”, ami arra egy technika, hogy az emberek elkezdjenek egymásra és a helyzetre fókuszálni. Legtöbbször teljesen banális kérdéseket találtam ki, például „mi a kedvenc játékod?” Tehát ez még nem egy vére menő kérdés volt, és bárki bármit mondhatott, hazudhatott is, mégis elértük ezzel, hogy tényleg ott legyünk. Ugyanígy volt egy „kijelentkező kör”. Általában az volt a kérdés, hogy „mivel mész haza?” Ebbe sok minden belefér, tartalom és érzés is. Amikor elhagyjuk a terepet, akkor lelkileg is kimegyünk, mert ha négy órán keresztül egymással vagyunk, mégiscsak ki kell lépnünk ebből a közösségből.

✘ **CsJ:** *Sokkal nagyobb felelősség hárult rátok, művészekre, mint egyébként. Ezt hogy éltétek meg?*

✘ **CzM:** Személy szerint nem voltam annyira felkészült, hogy tudjam, milyen munkákból áll egy ekkora projekt megszervezése. Az elején úgy fogtam föl, hogy ez egy olyan kiállítás lesz, ahol sokkal több művészetén kívüli munkát kell beletennem, mint általában. Az volt a legmegdöbbentőbb élmény, hogy elképesztő sok erőforrás van abban, ha nagyon sok ember csak egy kis munkát is beletesz! Közben egymásra is nyomást gyakoroltunk. Amikor látod, hogy a másik már halad a munkájával, akkor az elég motiváló. Jó érzés volt, hogy más művészeknek én tudtam megszervezni valamit azért, hogy benne

A legtöbb – az FKSE hagyományörző éves kiállítása, 2014, Budapest
FÁTYOL VIOLA
(Font Antikvárium)
© Fotó:
Dokumentációs
Csoport

voltam a helyszín munkacsoportban. Tehát nem az volt az érzésem, hogy fölösleges köröket futok, hanem tényleg éreztem a hasznosságomat. Na, jó, hát ez így elég vicces! Jó élmény volt alapvetően.

✘ **CsJ:** *Gondolkoztatok azon, hogy az egyesület miként tudja becsatornázni ezt a napi működésébe?*

✘ **CzM:** Most egy pillanatra megéreztük azt, mekkora erő és energia van a Stúdióban. Nagyon jó lenne, ha ezt fent tudnánk tartani és tudnánk mozgósítani a későbbiekben is.

✘ **TK:** Október 19-én zár be hivatalosan a kiállítás, és a hónap második felében össze kell hozni egy időpontot, ahol ezt kiértékeljük. Elképzelhetőnek tartom, hogy ott ki fog alakulni, miként lehet ezt továbbvinni. A Stúdióknak mindenképpen szembe kell nézni a ténnyel, hogy nagyon különböző véleményeket kell összefognia. Ez olyan helyzet, amit a vezetőség önmagában nem tud megoldani, hanem közösen kéne ennek formát találni. Egyébként azt láttam, hogy a vezetőség is sokat változott, illetve sokat tanultak abból, hogyan lehet ezeket a folyamatokat a gyakorlatban jobban működtetni. Abban reménykedem, hogy a kiállítási folyamatban résztvevők megértik, hogy a sokkal több befektetett munka miatt, az eredménynek százszor jobban lehet örülni! Hogy büszkék lehetünk arra, hogy ezt megcsináltuk! Az pedig szabadságot adott, hogy nem kellett senkinek sem megfelelnünk, és azt csináltuk, amit akartunk. Szerintem nagyon fontos, hogy ezt átéreztük.

A szerző az EMMI Kállai Ernő művészettörténeti és műkritikai ösztöndíjasa.